

háromhasábos

élőfej: DVD La Favorite

egy színlappal

Veszedelmes viszonyok

{ BOZÓ PÉTER

Donizetti *La Favorite*-ja DVD-n

Jó másfél évtizeddel ezelőtt, amikor először hallgattam végig Donizetti *La Favorite*-jának azt a CD-felvételét, melyen a címszerepet Vesselina Kasarova, szerelmesét, Fernand-t pedig Ramón Vargas énekli a Münchner Rundfunkorchester kíséretével, a zeneileg kitűnő előadás ellenére fakónak és emiatt idegenszerűnek találtam a darabot. Most, hogy nem csupán végighallgattam, de meg is nézhettem a művet a Bayerische Staatsoper 2016-os színre állítását rögzítő DVD-n, végre sikerült rájönnöm, mi az oka hiányérzetemnek. Donizetti operáját Verdi *Don Carlos*ának ismeretében hallottam először, és öntudatlanul is ehhez az élményemhez mértem a hallottakat. Csakhogy a valóságban a két darab sorrendje éppen a fordítottja annak, ahogyan megismertem őket: Donizetti művét 1840 decemberében, csaknem három évtizeddel Verdié előtt mutatták be a párizsi Operában, olyan időpontban, amikor a francia történelmi nagyopera még sokkal újszerűbb és aktuálisabb műfaj volt. Olyannyira aktuális, hogy Richard Wagnert is intenzíven foglalkoztatta, aki nem csupán *Rienzi* című darabjában kamatoztatta Párizsban szerzett tapasztalatait ugyanabban az évben, amikor Donizetti operáját először adták, hanem ő készítette el a *La Favorite* zongorakivonatát.

Donizetti-szakértők azt mondják, hogy a *La Favorite* keletkezéstörténete nem egyszerű eset. William Ashbrook szerint a mű részben a zeneszerző egy

befejezetlen olasz operáján, az *Adelaidén* alapul, részben pedig az annak részleteit felhasználó *L'Ange de Nisida* című darabon. Utóbbi művet a párizsi Théâtre de la Renaissance felkérésére írta a zeneszerző, csak hogy a színház a darab elkészültét követően, közvetlenül a premier előtt csődbe ment. A mű sorsát végül az Opera igazgatója, Léon Pillet döntötte el, akinek kezdeményezésére Alphonse Royer és Gustav Vaëz revideálta az eredeti librettót, Eugène Scribe közreműködésével. A cselekmény a 15. századi Nápolyból a 14. századi Kasztíliaába került át, s az első felvonás kezdetén a kolostori jelenettel, a második felvonásban pedig az elmaradhatatlan balettbetéttel egészült ki. Ami a címszerepet illeti, azt Pillet saját favoritja, Rosine Stolz számára tartotta fenn. A mű meglehetősen sikeresnek bizonyult: 1840 és 1893 között minden évben szerepelt a párizsi Opera műsorán, ahol 1918-ig nem kevesebb, mint 672 előadást ért meg. Nem meglepő tehát, hogy 1868-ban paródiája is született, Jacques Offenbach, Henri Meilhac és Ludovic Halévy tollából, *La Périhole* címmel.

Donizetti műve több tekintetben is fontos előzménye a *Don Carlos*-nak: nem csupán a spanyol kolostori és udvari miliő, hanem a történelmi környezetbe helyezett szerelmi intrika is bizonyos mértékig hasonló a két darab esetében, még akkor is, ha a előbbi nem valamiféle politikai konfliktusra, hanem inkább a szerelmi háromszög tagjaira összpontosít és nélkülözi az olyan nagyszabású történelmi tablókat, mint amilyen például az autodafé-jelenet Verdi operájában. Annál érdekesebb, hogy a *La Favorite*-ot megrendezve *Amélie Niermeyer* teljességgel lemondott a történelmi kulisszákról. A szereplők kivétel nélkül mai ruhákat viselnek (*Kirsten Dephoff* jelmezei), a szerzetesek fekete öltönyt és inget, míg a világi főszereplők, Léonore, illetve XI. Alfonz többnyire színes, piros és kék öltözetben jelennek meg – igaz, Léonore-t a harmadik finálébeli esküvőt követően fekete fátyol borítja, a negyedik felvonásban pedig álruhaként ő is fekete öltönyt vesz magára. *Alexander Müller-Elman* díszletei stilizált egyszerűséggel adják vissza a compestelai Szent Jakab-kolostor és a sevillai Alcázar palota nyomasztó miliőjét: a darab kezdetén a színpadot harmonikaszzerűen hajtogatott, hálóra vagy kerítésre emlékeztető szürke kulissza öleli körül. A nyomasztó érzést csak fokozza, hogy sötét van, az átlátszó háló mögött a falon mécsesek világítanak, középen feszület, kétoldalt szentek szobrai láthatók. Ráadásul a feszületen függő Krisztus és a szentek a darab bizonyos pontjain mintha életre kelnének, mozogni kezdenek, igen szuggesztív színpadi látványt keltve – például a második finálében, amikor Balthazar, a kolostor előjárója egyházi átokkal fenyegeti meg Alfonzot, ha az nem taszítja el szeretőjét. A színpadi látvány nagyon is összhangban van Donizetti zenéjével, aki a darab c-moll nyitányát lassú mélyvonós unisonóval indítja és fugatóként folytatja, a negyedik felvonásban pedig, mielőtt Fernand letenné szerzetesi fogadalmát, templomi orgonaszó idézi meg az

ódon kolostor komor atmoszféráját – alighanem Halévy *La Juive*-jének nyitójelenetét követve.

Niermeyer rendezésében a cselekmény már a nyitány alatt kezdetét veszi: Léonore és Fernand találkájának lehet szemtanúja a néző. Az első felvonást bevezető kórus hangjaira fellépő szerzetesek aztán valamennyien székeket hoznak, melyek szinte kizárólagos színpadi kellékként szolgálnak a továbbiakban, nemcsak a kolostori, hanem az udvari jelenetekben is. E székeken ülve hallgatják végig, amint Fernand francia románcok és olasz áriák stílusát ötvöző szóló énekszámban („*Un ange, une femme, inconnue...*”) elbeszéli Balthazarnak, hogy első látásra beleszeretett egy, a kolostorban imádkozó nőbe, akinek kiléte azonban ismeretlen számára. Az ülőalkalmatosságok egy színpadi nézőtér szerepét töltik be a második felvonásbeli balettzene alatt, amelyre itt sajátos módon nem táncolnak, hanem Léonore és Alfonz a közönséggel szemközt helyet foglalva eljártassa, hogy végignézi az ünnepséget, bemutatva, hogy kapcsolatuk távolról sem kölcsönös vonzalmon alapul. A rendezés összességében elég jó, de van azért néhány talányos mozzanata, amelynek értelmét a legnagyobb igyekezettel sem tudtam megfejteni. Így például nem teljesen világos számomra, miért fekszik le csaknem mindenki a színpadon a harmadik felvonás d-mollban induló largo concertatójának maggiore szakaszában („*Péris, pacte infâme...*”). Tagadhatatlanul van abban valami irreális, amikor 19. századi operákban megáll az idő, mégis úgy érzem, a színpadi helyzetnek jobban megfelelt volna, ha egyszerűen csak minden szereplő mozdulatlanra dermed és úgy énekel. A C-dúr stretta kezdetén („*Grâce, ô roi, pour son offense... / Je maudis cette alliance...*”), mindenesetre mindenki felkel a földről – úgy látszik, kipihenték magukat.

Ami az énekeseket illeti, a szereposztás igen erős. Léonore-t *Elina Garanča* alakítja – szerepértelmezés és vokalitás szempontjából egyaránt kitűnően. Bár úgy érzem, hogy a Fernand-t játszó *Matthew Polenzani* nem a legjobb formában volt, amikor a felvétel készült, hozzá kell tennem, hogy énektechnikával és színpadi rutinnal így is bőségesen kárpótol ezért. Láthatóan és hallhatóan ereje teljében van viszont a XI. Alfonz szerepét alakító *Mariusz Kwiecień*, ami az éneklést illeti. Színészi játéka helyenként hagy maga után kívánnivalót, bár hozzá kell tennem, hogy nem egyértelmű számomra, mi az, ami elsősorban rajta múlt, s mi az, amit a rendezői koncepció jegyében kellett úgy csinálnia, ahogyan. Ami az éneklést illeti, kiemelkedő teljesítményt nyújt *Elsa Benoit* is, aki Léonore bizalmasát, Inèst alakítja. A Balthazart éneklő finn basszistának, *Mika Karesnek* köszönhetően igen hatásos a második felvonás fináléja. A Bayerisches Staatsorchester és a Bayerische Staatsoper kórusa pedig *Karel Mark Chichon* vezényletével dinamikus és precíz kísérettel járul hozzá az előadáshoz.

Végső soron azt hiszem, hogy Donizetti *La Favorite*-ja, bár mind zenéjét, mind pedig cselekményét tekintve kevésbé változatos és vonzó darab, mint Verdi *Don Carlos*a, mégis fontos stációja a 19. századi francia nagyopera történetének, épp ezért méltó volt rá, hogy ebben a mai aktualitását kereső rendezésben újítsák fel, és hogy a Deutsche Grammophon DVD-felvételen is hozzáférhetővé tegye. }

SZÍNLAP

Donizetti: *La Favorite*

Léonore	Elīna Garanča
Fernand	Matthew Polenzani
IX. Alfonz	Mariusz Kwiecień
Balthazar	Mika Kares
Don Gaspar	Joshua Owen Mills
Inès	Elsa Benoit

Bayerisches Staatsorchester

A Bayerische Staatsoper Kórusa

Karmester	Karel Mark Chichon
Karigazgató	Sören Eckhoff
Díszlet	Alexander Müller-Elmau
Jelmez	Kirsten Dephoff
Rendező	Amélie Niermeyer

Deutsche Grammophon, 2 DVD, 2016

004400735358